PROPORCINGUMO PRINCIPAS IR JO TAIKYMAS EŽTT BYLOSE PRIEŠ LIETUVĄ PAGAL EŽTK 8 STRAIPSNĮ

Erika Leonaitė
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 75
El. paštas: vtkatedra@tf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjamas proporcingumo principo taikymas Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje, pabrėžiant šio principo veikimą teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bylose prieš Lietuvą. Konkrečiai nagrinėjamas proporcingumo, kaip vieno iš „būtinumo demokratinėje visuomenėje" principo elemento, veikimas, kokie kriterijai taikomi atliekant proporcingumo analizę.

The article deals with the application of the principle of proportionality in the jurisprudence of the European Court of Human Rights, with the emphasis on cases directed against Lithuania concerning the right to respect for private and family life. In particular, the criteria employed in assessing the proportionality of the interference, are analysed.

Įvadas

Galimybės naudotis prigimtinėmis teisėmis ribų problema kelia bene daugiausia diskusijų tiek teoriniuose svarstymuose apie žmogaus teisių prigimtį, tiek ieškant geriausio sprendimo konkrečiomis situacijomis, kuriose susikerta individo ir visuomenės interesai. Nors teisės teorijoje bendrojo ir individualaus gėrio pusiausvyros paieškos dažnai vertinamos kritiškai, tačiau, atsižvelgiant į žmogaus teisių apsaugai skirtų tarptautinių ir nacionalinių dokumentų formuluotes, proporcingumo principas, išreiškiantis konkrečių naudojimosi teisėmis apribojimų ir jais siekiamų tikslų pusiausvyros paieškas, tampa neišvengiama nacionalinių ir tarptautinių teismo institucijų, įskaitant ir Europos žmogaus teisių teismą (toliau – EŽTT, Teismas), jurisprudencijos dalimi. EŽTT pusiausvyros reikšmę pabrėžė byloje *Soering v. the United Kingdom* [63], kur nurodė, jog „sąžiningos pusiausvyros tarp bendro bendruomenės intereso ir pamatinių asmens teisių apsaugos paieškos yra įkūnytos visoje Konvencijoje". Vėliau ši nuostata buvo pakartota bylose *Öcalan v. Turkey* [45] bei *N. v. the United Kingdom* [44].

Lietuvos teisės moksle proporcingumo principas buvo tirtas administracinės bei Europos Sąjungos teisės kontekstu (I. Danėlienė, I. Daukšienė). EŽTT jurisprudenciją analizuojančių autorių (D. Jočienės, V. Milašiūtės, L. Štarienės ir kt.) darbuose proporcingumas nagrinėjamas kaip šalutinis klausimas konkrečių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK, Konvencija) nuostatų – diskriminacijos draudimo, teisės į teisingą teismą analizės kontekste. Žvelgiant į

užsienio autorių darbus, būtina paminėti Richard Clayton, Hugh Tomlinson, Jeremy McBride, George Letsas, Jonas Christoffersen veikalus, kuriuose analizuojami Konvencijos aiškinimo principai. Išsamią valstybės nuožiūros laisvės (angl. – *margin of appreciation*), kaip proporcingumo principo ribas lemiančio veiksnio, analizę pateikė Yutaka Arai Takahashi.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti EŽTT jurisprudencijoje naudojamo proporcingumo principo sampratą bei ištirti praktinį jo taikymą bylose prieš Lietuvą, kuriose buvo keliamas EŽTK 8 straipsnio, įtvirtinančio teisę į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui, galimo pažeidimo klausimas. Straipsnyje taip pat aptariamos bylos, kuriose buvo nagrinėjamas EŽTK 14 straipsnio kartu su EŽTK 8 straipsniu pažeidimo klausimas, nes šiose bylose EŽTT suformulavo reikšmingas išvadas proporcingumo klausimais. Bylos prieš Lietuvą pasirinktos siekiant priartinti teorinį tyrimo dalyką prie praktinių Lietuvos aktualijų.

Analizei pasirinktos tik tos bylos prieš Lietuvą, kuriose yra priimtas sprendimas dėl bylos esmės arba nutarimas dėl priimtinumo. Prieš kitas valstybes nagrinėtos bylos pasitelkiamos kaip pavyzdžiai, padedantys atskleisti proporcingumo principo taikymo ypatumus ir tendencijas, nepretenduojant į išsamią visų reikšmingų bylų apžvalgą. Įgyvendinti išsikeltą tikslą siekiama pasitelkiant istorinį, loginį, sisteminį, lyginamąjį ir analitinį metodus.

1. Proporcingumo principo samprata EŽTT jurisprudencijoje

Proporcingumo principas, kaip vienas iš EŽTK aiškinimo principų, nėra tiesiogiai įtvirtintas Konvencijos tekste, jo samprata susiformavo EŽTT praktikoje, ypač vertinant, ar valstybės neperžengė savo nuožiūros laisvės[1] ribų, spręsdamos naudojimosi žmogaus teisėmis ir laisvėmis ribojimo klausimus.

Pirmą kartą proporcingumo principas paminėtas dar 1959 metais, Europos žmogaus teisių komisijos nagrinėtoje byloje *Lawless v. Ireland* [39]. Būtent į proporcingumo nebuvimą, ginčydamas jam pritaikytą sulaikymo be teismo priemonę, kuria buvo nukrypta nuo valstybės įsipareigojimų pagal EŽTK 5 ir 6 straipsnius, apeliavo pareiškėjas G. R. Lawless; šį principą, pristatydamas Teismui komisijos poziciją, nurodė komisijos atstovas Sir Waldock; proporcingumu rėmėsi su komisijos priimta pozicija nesutinkantys jos nariai Eustathiades ir Susterhenn. Pats Teismas pirmą kartą proporcingumo principu tiesiogiai rėmėsi 1968 m. *Belgian Linguistics* [11] byloje, argumentuodamas, jog diskriminacijos draudimą įtvirtinantis EŽTK 14 straipsnis bus pažeistas, jei nevienodą traktavimą lėmusios valstybės taikomos priemonės bus neproporcingos siekiamiems teisėtiems tikslams.

[1] Valstybės nuožiūros laisvė (angl. *margin of appreciation*) yra Europos žmogaus teisių teismo praktikoje taikoma doktrina (Konvencijos tekste tiesiogiai ji nefigūruoja), pagal kurią nacionalinėms valdžios institucijoms pripažįstama tam tikra diskrecija nuspręsti, kokiais atvejais, kokiu mastu ir priemonėmis gali būti ribojamos EŽTK bei jos papildomuose protokoluose įtvirtintos teisės ir laisvės. Kitaip tariant, kaip nurodo Wong W. M., tai linija, nuo kurios tarptautinė priežiūra užleidžia kelią valstybės narės diskrecijai priimant ir įgyvendinant įstatymus [2, p. 273]. Dėl šios priežasties valstybių nuožiūros laisvė traktuojama kaip subsidiarumo principo išraiška, nes suteikia valstybėms pirmenybę spręsti Konvencijoje įtvirtintas teises ribojančių priemonių taikymo klausimus.

EŽTT jurisprudencijoje proporcingumo principas dažniausiai aptinkamas bylose pagal Konvencijos 8–11 straipsnius (teisė į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui; minties, sąžinės ir religijos laisvė; saviraiškos laisvė; susirinkimų ir asociacijos laisvė). Tai sietina su šių straipsnių antrosiose dalyse įtvirtintomis sąlygomis, kada galima apriboti naudojimąsi minėtomis teisėmis, konkrečiai – su nuostata, kad apribojimai turi būti „būtini demokratinėje visuomenėje“. *Silver and Others v. the United Kingdom* [62] ir vėlesnėse bylose[2] EŽTT konstatavo, kad „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ sąvoka reiškia, jog naudojimąsi tam tikra teise ribojanti priemonė turi atitikti neatidėliotiną visuomenės poreikį ir būti proporcinga siekiamiems tikslams. Taigi, EŽTK 8–11 straipsnių taikymo kontekste proporcingumas gali būti suprantamas kaip vienas iš „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ principo elementų. Atsižvelgiant į tai, kad, vertinant konkretų apribojimą, pirmiausia tiriama, ar jis buvo nustatytas įstatymo, paskui – ar juo buvo siekiama teisėto tikslo, ir galiausiai – ar jis buvo „būtinas demokratinėje visuomenėje“, galima teigti, kad proporcingumo analizė EŽTK 8–11 straipsnių kontekste figūruoja kaip galutinis apribojimo suderinamumo su EŽTK nuostatomis tyrimo etapas. Kartu pažymėtina, kad proporcingumas šiose bylose glaudžiai susijęs ir su kitu „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ elementu – „neatidėliotinu visuomenės poreikiu“ (angl. – *pressing social need*). Glaudų abiejų elementų ryšį lemia tai, jog, nesant „neatidėliotino visuomenės poreikio“ taikyti apribojimą, šis apribojimas negali būti laikomas proporcingu siekiamam tikslui. Be to, vertinant abu elementus yra atsižvelgiama į apribojimą lėmusias aplinkybes bei siekiamą tikslą. Todėl dažniausiai EŽTT sprendimuose abu elementai analizuojami kompleksiškai, struktūriškai neatskiriant argumentų dėl „neatidėliotino visuomenės poreikio bei proporcingumo[3].

Pažymėtina, kad proporcingumo principo taikymas EŽTT jurisprudencijoje neapsiriboja EŽTK 8–11 straipsniuose įtvirtintomis teisėmis, todėl neturėtų būti siejamas tik su „būtinumu demokratinėje visuomenėje“. Proporcingumas plačiai naudojamas sprendžiant su teise į nuosavybės apsaugą susijusias bylas (EŽTK 1 protokolo 1 str.), kuriose EŽTT taiko nuostatą, jog siekis nustatyti „teisingą pusiausvyrą“ tarp bendruomenės intereso ir individo pagrindinių teisių apsaugos lemia proporcingo pasirinktų priemonių ir siekiamo tikslo santykio poreikį[4]. Šis principas gali būti pasitelktas vertinant, ar valstybė nepažeidė savo įsipareigojimų pagal EŽTK 5 straipsnį (teisė į laisvę ir saugumą)[5], ar nebuvo pažeistas EŽTK 12 straipsnis, įtvirtinantis teisę į

---

[2] Iš naujesnių pažymėtinos *Coster v. the United Kingdom* [14], *S. and Marper v. the United Kingdom* [54], *Zehentner v. Austria* [69], *Szuluk v. the United Kingdom* [64], *Patyi v. Hungary* [48], *Öllinger v. Austria* [46].

[3] Beje, šie elementai buvo atskirai ištirti byloje *Balsytė-Lideikienė v. Lithuania* [6], kurioje buvo keliamas EŽTK 10 straipsnio pažeidimo klausimas.

[4] Pvz., *Depalle v. France* [18], *Kozacıoğlu v. Turkey* [35], *Hutten-Czapska v. Poland* [25], *Immobiliare Saffi v. Italy* [26].

[5] Pvz.: bylose *Saadi v. the United Kingdom* [55], *Vasileva v. Denmark* [67] EŽTT konstatavo, kad kai asmuo sulaikomas siekiant užtikrinti įstatyme numatytos pareigos vykdymą, turi būti išlaikyta poreikio užtikrinti neatidėliotiną šios pareigos vykdymą ir teisės į laisvę svarbos pusiausvyra.

santuoką[6] ir kt.[7] Itin dažnai proporcingumo analizė figūruoja bylose pagal EŽTK 6 straipsnį, tiriant, ar nebuvo nepagrįstai apribota pareiškėjų teisė kreiptis teisminės gynybos[8]. O bylose, kuriose keliamas diskriminuojančio elgesio klausimas pagal EŽTK 14 straipsnį, EŽTT jurisprudencijoje vadovaujamasi nuostata, jog skirtingas elgesys bus laikomas diskriminaciniu pagal 14 straipsnį, jei jis nebus „objektyviai ir pagrįstai pateisintas“, tai yra „jei juo nebus siekiama teisėto tikslo arba nebus išlaikytas proporcingumas tarp naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo“[9]. Proporcingumo principas taip pat buvo pritaikytas sprendžiant, ar buvo išlaikyta valstybės taikytų priemonių, kuriomis nukrypstama nuo pagal Konvenciją prisiimtų įsipareigojimų nepaprastosios padėties atveju (EŽTK 15 str.), ir valstybei kilusios grėsmės pusiausvyra[10].

Taigi, bendriausiu požiūriu proporcingumas pasireiškia kaip apribojimo ir juo siekiamo tikslo pusiausvyra. Tai lemia ir proporcingumo vertinimo kriterijai: jais laikytini duomenys, apibūdinantys apribojimą bei jo poveikį konkretaus asmens teisėms. Vienas iš tokių kriterijų – apribojimo mastas. Jį atskleidžia tokios faktinės aplinkybės: apribojimo trukmė, pobūdis (pvz., tėvų valdžia apribota laikinai ar neterminuotai; jautrių asmens duomenų saugojimo valstybiniuose registruose trukmė ir pan.), jei apribojimas pasireiškė nuobaudos forma – jos rūšis (pvz., areštas ar bauda), dydis. Pavyzdžiui, byloje *Balsytė-Lideikienė v. Lithuania* EŽTT, vertindamas pareiškėjai paskirtos administracinės nuobaudos už „Lietuvio kalendoriuje 2000“ paskelbtus antisemitinio bei tautinę nesantaiką kurstančio pobūdžio teiginius proporcingumą, reikšmingu veiksniu pripažino aplinkybę, jog Lietuvos teismai pritaikė švelnesnę, nei straipsnio sankcijoje numatyta nuobaudą, – įspėjimą. Šioje situacijoje, net ir pažymėjęs, jog papildoma nuobauda – kalendorių konfiskavimas buvo gana rimta, Teismas nelaikė apribojimo neproporcingu siekiant apsaugoti Lietuvos etninių mažumų teises [6].

Su apribojimo mastu susijusi ir „mažiau ribojančios alternatyvos“ doktrina. Proporcingumo analizei ji gali būti pasitelkta vertinant, ar nacionalinės institucijos, siekdamos tam tikro visuomenei reikšmingo tikslo, pasitelkė mažiausiai naudojimąsi konkrečia teise ribojančią priemonę iš visų galimų. Todėl apribojimas gali būti pripažintas neproporcingu, jei bus nustatyta, jog tą patį tikslą buvo galima pasiekti pritaikius priemonę, mažiau apribojančią asmens teisę [1, p. 88]. Kaip nurodo R. Clayton

---

[6] Pvz., bylose *Frasik v. Poland* [19], *Jaremowicz v. Poland* [29] EŽTT konstatavo, kad bylose pagal EŽTK 12 straipsnį Teismas netaiko „neatidėliotino visuomenės poreikio“ testo, tačiau vertina, ar apribojimas nebuvo neproporcingas.

[7] Rinkimų teisės kontekste proporcingumas buvo tiriamas bylose *Youmak and Sadak v. Turkey* [27], *Hirst v. the United Kingdom (no. 2)* [24]. Priverčiamojo darbo draudimo kontekste proporcingumo principas buvo taikytas byloje *Van der Mussele v. Belgium* [66].

[8] Pvz., *Osman v. the United Kingdom* [47], *Kart v. Turkey* [33], *Cudak v. Lithuania* [15]. Pvz., byloje *Cudak v. Lithuania* EŽTT konstatavo, jog, pritaikę valstybės imuniteto doktriną ir atsisakę nagrinėti pareiškėjos bylą dėl neteisėto atleidimo iš darbo Lenkijos ambasadoje, Lietuvos teismai neišlaikė protingo proporcingumo standarto, nes pareiškėjos tarnybinės funkcijos nebuvo susijusios su valstybės valdžios įgyvendinimu bei darbu su slapta informacija, o jos atleidimas buvo susijęs su pareiškėjos skundu dėl seksualinio priekabiavimo. Todėl nebuvo pagrindo tarnybinius ambasados santykius su pareiškėja kvalifikuoti kaip *acta jure imperii* ir taikyti valstybės imuniteto doktriną.

[9] Pvz., *Sahin v. Germany* [57], *Zaunegger v. Germany* [68], *Brauer v. Germany* [10], *Paulík v. Slovakia* [49].

[10] *A. and Others v. the United Kingdom* [4].

ir H. Tomlinson, nors ši doktrina nėra tiesiogiai pripažįstama EŽTT sprendimuose, tačiau realiai ji dažnai taikoma ir yra svarbus proporcingumo principo aspektas [2, p. 282–283]. Pavyzdžiui, byloje *K. and T. v. Finland* EŽTT pabrėžė, kad prieš taikydamos tokią drastišką priemonę, kaip antai naujagimio paėmimas iš motinos ir perdavimas valstybės globai iš karto po gimdymo, net jei tai daroma naujagimio apsaugos tikslais, kompetentingos institucijos privalėjo apsvarstyti galimybę taikyti mažiau šeimos gyvenimą pažeidžiančią (angl. *less intrusive*) priemonę [31].

Vertinant apribojimo įtaką asmens teisėms, EŽTT jurisprudencijoje kartais pasitelkiama „teisės esmės“ (angl. – *the very essence*) doktrina [2, p. 282], t. y. tiriama, ar apribojimas nepaneigė konkrečios teisės esmės[11]. Pavyzdžiui, byloje *Phinikaridou v. Cyprus* EŽTT konstatavo, kad įstatyme įtvirtinto absoliutaus naikinamojo termino ieškiniui dėl tėvystės nustatymo paduoti taikymas neatsižvelgiant į tai, jog pareiškėja tik sulaukusi 52 metų sužinojo, kas jos biologinis tėvas, pažeidė jos teisės į pagarbą privačiam gyvenimui esmę [50]. Vis dėlto bylose pagal EŽTK 8–11 straipsnius tiesiogiai ši doktrina aptinkama retai[12]. Tačiau, nors tiesiogiai ir neminint „teisės esmės“ sąvokos, gali būti naudojama labai panaši argumentacija. Pavyzdžiui, byloje *Zehentner v. Austria* EŽTT konstatavo, jog būsto praradimas yra griežtas asmens teisės į pagarbą būsto neliečiamybei apribojimas [69][13]. O byloje *Boultif v. Switzerland* Teismas padarė išvadą, jog, atsisakius pratęsti pareiškėjui leidimą gyventi Šveicarijoje, buvo rimtai pakenkta pareiškėjo šeimos gyvenimui, nes jis praktiškai neturi galimybių kurti šeimos gyvenimo už Šveicarijos ribų [9]. Be abejo, sprendžiant apie apribojimo poveikį asmens teisėms, nemažą reikšmę turi ir individuali pareiškėjo situacija ir jį apibūdinančios aplinkybės (pvz., amžius, sveikatos būklė ir kt.)[14].

Įvertinus apribojimo mastą ir pasekmes asmens teisėms, sprendžiama, ar buvo išlaikyta asmens patirto naudojimosi EŽTK saugomomis teisėmis apribojimo ir šiuo apribojimu siekiamo tikslo pusiausvyra. Drauge reikėtų pažymėti, kad proporcingumą tiriantys autoriai (pvz., Yutaka Arai, Jeremy McBride) teigia, jog proporcingumo analizei skiriamas dėmesys priklauso nuo valstybei pripažįstamos nuožiūros laisvės

[11] Ši doktrina dažnai naudojama bylose pagal EŽTK 6 straipsnį, vertinant, ar įstatymuose įtvirtinti arba praktiškai taikomi teisės kreiptis į teismą apribojimai nėra tokie, kad pažeistų pačią šios teisės esmę (pvz., *Cudak v. Lithuania* [15], *Kart v. Turkey* [33], *Kulikowski v. Poland* [37]), taip pat tiriant, ar teisminio proceso metu nebuvo pažeidimų, kurie paneigtų teisingo proceso esmę (pvz., *Kennedy v. the United Kingdom* [34], *Bykov v. Russia* [8], *Heaney and McGuinness v. Ireland* [23], *M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom* [41]). Šią doktriną galima aptikti ir bylose pagal EŽTK 12 straipsnį (*Schalk and Kopf v. Austria* [58]), 1 Protokolo 3 str. (*Sadak and Others v. Turkey (no. 2)* [56], *Hirst v. the United Kingdom* (no. 2) [24]). „Teisės esmės“ doktrina taip pat buvo pritaikyta byloje *Leyla Sahin v. Turkey* [40], sprendžiant, ar draudimas dėvėti musulmonišką galvos apdangalą universitete nepažeidė pareiškėjos teisės į mokslą.

[12] 9 straipsnio kontekste Teismas ja pasirėmė byloje *Grzelak v. Poland* [21], 11 straipsnio kontekste – *Demir and Baykara v. Turkey* [17], *Galstyan v. Armenia* [20].

[13] Tokia išvada taip pat buvo padaryta bylose *McCann v. the United Kingdom* [43] bei *Ćosić v. Croatia* [13].

[14] Pvz., byloje *Maslov v. Austria* Teismas konstatavo, kad tik labai svarios priežastys gali pateisinti asmens, teisėtai šalyje praleidusio savo vaikystę ir jaunystę, išsiuntimą iš šios šalies. Tai ypač taikytina tais atvejais, kai asmuo išsiunčiamas už teisės pažeidimus, padarytus būnant nepilnamečiu [42].

apimties [1, p. 14–16; 3, p. 31–35]. Pripažinus, kad tam tikroje srityje, pavyzdžiui, nustatant vardo ar pavardės keitimo sąlygas ir tvarką, valstybės turi plačią nuožiūros laisvę, paprastai taikomas silpnesnis proporcingumo standartas. O bylose, susijusiose su tomis sritimis, kur valstybių nuožiūrai paliekamos labai siauros nuožiūros ribos, pavyzdžiui, nustatant spaudos laisvę ribojančias priemones, taikomi itin griežti standartai vertinant tiek apribojimo būtinumą, tiek proporcingumą siekiamiems tikslams [1, p. 84, 124]. Atsižvelgdamas į tai Youtaka Arai proporcingumo principą įvardijo kaip „išvirkščią valstybės nuožiūros laisvės pusę“ [1, p. 14].

Kitoje straipsnio dalyje siekiama atskleisti, kaip pasireiškė proporcingumas ir kokie kriterijai buvo pasitelkti nagrinėjant bylas prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 straipsnį.

2. Proporcingumo principo taikymas bylose prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 straipsnį

EŽTK 8 straipsnio, įtvirtinančio asmens teisę į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą, pažeidimai buvo nustatyti 11 bylų prieš Lietuvą[15]. Iš jų didžiausią grupę sudaro bylos, kuriose buvo nustatyti susirašinėjimo slaptumo pažeidimai – *Savenkovas v. Lithuania* [58], *Čiapas v. Lithuania* [16], *Karalevičius v. Lithuania* [32], *Jankauskas v. Lithuania* [28], *Puzinas v. Lithuania* [52], *Valašinas v. Lithuania* [65]. Teisės į pagarbą šeimos gyvenimui pažeidimai buvo konstatuoti bylose *Gulijev v. Lithuania* [22] bei *Jucius ir Juciuvienė v. Lithuania* [30]. Teisės į pagarbą privačiam gyvenimui pažeidimai nustatyti bylose *L. v. Lithuania* [38], *Armonienė v. Lithuania* [5], *Biriuk v. Lithuania* [7]. Taip pat būtina paminėti bylas, kuriose buvo nustatytas EŽTK 14 straipsnio, įtvirtinančio diskriminacijos draudimą, pažeidimas kartu su EŽTK 8 straipsniu (*Sidabras and Džiautas v. Lithuania* [60], *Rainys and Gasparavičius v. Lithuania* [53], *Žičkus v. Lithuania* [70]).

Aptariant bylas, kuriose buvo keliami valstybės negatyvių pareigų vykdymo klausimai, pažymėtina, kad nors daugiausia pažeidimų bylose prieš Lietuvą EŽTK 8 straipsnio požiūriu buvo nustatyta įkalintų asmenų korespondencijos cenzūros srityje, tačiau proporcingumo principas jose tiesiogiai neminimas. Tai galima aiškinti tuo, kad pažeidimo konstatavimą nulėmė egzistavęs ydingas teisinis reguliavimas, suteikęs neapibrėžtą administracinę diskreciją įkalinimo įstaigų administracijoms. O proporcingumo analizė EŽTK 8 straipsnio bylose paprastai atliekama nustačius, jog konkretus apribojimas atitiko kitas EŽTK 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sąlygas, t. y. buvo numatytas įstatymu, juo buvo siekiama teisėtų tikslų ir egzistavo neatidėliotinas visuomenės poreikis taikyti šį apribojimą. Tiesiogiai proporcingumas buvo tiriamas byloje *Puzinas (no. 2) v. Lithuania* [51], vertinant pareiškėjui paskirtą nuobaudą už reikalavimo siųsti laiškus tik per kalėjimo administraciją pažeidimą. Šioje byloje Teismas, pažymėjęs, jog pareiškėjas nepateikė argumentų dėl jam paskirtos nuobaudos (draudimo gauti siuntinį) neproporcingumo, bei, atsižvelgęs į lengvą nuobaudos pobūdį, šį apribojimą pripažino proporcingu siekiamam tikslui – užtikrinti įkalinimo įstaigoms

[15] 2010 m. rugsėjo 30 d. duomenimis.

galimybę atlikti vidinį skundų dėl įkalinimo sąlygų tyrimą.

Siekio užkirsti kelią nusikaltimams nulemtos kardomosios priemonės – namų aresto – proporcingumas buvo tikrinamas byloje *Silickis and Silickienė v. Lithuania* [61]. Vertindamas pareiškėjui pritaikytus apribojimus, EŽTT pirmiausia atsižvelgė į tai, jog namų areštas lėmė daug mažesnę pareiškėjo izoliaciją nei suėmimas, nes pareiškėjas turėjo galimybę bendrauti su šeimos nariais, lankytis pas medikus, sportuoti. Nors pareiškėjui nebuvo leista dirbti vadybininku visą darbo dieną arba taksi vairuotoju, tačiau, atsižvelgdamas į pareiškėjui pareikštų kaltinimų sunkumą, EŽTT nepripažino šių apribojimų „neprotingais“. Taigi šiuo atveju buvo išsamiai įvertintas pareiškėjui pritaikytų apribojimų mastas, be kita ko, pasitelkiant ir mažiau ribojančios alternatyvos doktriną, bei aplinkybės, lėmusios poreikį taikyti pareiškėjui kardomąją priemonę (kaltinimų sunkumas). Gali būti, kad tokį detalų proporcingumo tyrimą šioje byloje lėmė tai, jog pareiškėjas neturėjo galimybės ginčyti jam paskirtos kardomosios priemonės nacionaliniame teisme.

Teisės į pagarbą šeimos gyvenimui kontekste proporcingumo principas suvaidino svarbų vaidmenį byloje *Gulijev v. Lithuania* [22]. Pareiškėjui (Azerbaidžano piliečiui), kaip keliančiam grėsmę nacionaliniam saugumui, buvo pritaikytas draudimas atvykti į Lietuvą iki 2099 m. EŽTT, vertindamas šio apribojimo įtaką pareiškėjo šeimos gyvenimui, atsižvelgė į tai, jog Lietuvoje liko Lietuvos pilietybę turinčios pareiškėjo žmona ir dvi nepilnametės dukros, pareiškėjo šeima Lietuvoje turėjo nuosavybės ir verslą. O apribojimo taikymas buvo grindžiamas tik įslaptintoje VSD pažymoje, su kuria pareiškėjui nebuvo leista susipažinti, pateikta informacija apie pareiškėjo dalyvavimą antivalstybinių grupių veikloje. Šių aplinkybių kontekste apribojimas buvo pripažintas neproporcingu siekiamam tikslui – apsaugoti nacionalinį saugumą. Beje, byloje *Boultif v. Switzerland* [9] EŽTT pateikė kriterijus, pagal kuriuos vertinamas asmens išsiuntimo iš šalies būtinumas ir proporcingumas: pareiškėjo padaryto nusikaltimo pobūdis ir pavojingumas; laikotarpis, kurį asmuo praleido šalyje, iš kurios yra išsiunčiamas; laikas, praėjęs nuo nusikaltimo iki sprendimo dėl išsiuntimo priėmimo, bei pareiškėjo elgesys per šį laiką; pareiškėjo artimųjų pilietybė; pareiškėjo šeimos situacija, kurią vertinant atsižvelgiama į santuokos trukmę ir kitus veiksnius, apibūdinančius sutuoktinių šeimos gyvenimo realumą; ar sutuoktinis žinojo apie pareiškėjo padarytą nusikaltimą tuo metu, kai sukūrė šeimą; ar sutuoktiniai turi vaikų ir koks jų amžius; sunkumai, su kuriais susidurtų sutuoktinis šalyje, į kurią būtų išsiųstas pareiškėjas. Galima teigti, kad dauguma šių kriterijų yra susiję būtent su apribojimo proporcingumu. Į dalį jų buvo atsižvelgta ir *Gulijev v. Lithuania* byloje (beje, pareiškėjas apeliavo ir į tai, jog sutuoktinė Azerbaidžane susidurtų su rimtais integracijos sunkumais, nulemtais jos armėniškos kilmės, tačiau, pareiškėjui nepateikus žmonos kilmės įrodymų, Teismas šios aplinkybės nevertino).

Pereinant prie proporcingumo analizės bylose, susijusiose su valstybės pozityviomis pareigomis EŽTK 8 straipsnio kontekste, pažymėtina, kad byloje *Kroon v. the Netherlands* EŽTT konstatavo, jog nors ribos tarp pozityvių ir negatyvių pareigų

šioje srityje nėra aiškiai apibrėžtos, abiem atvejais taikomi panašūs principai – turi būti įvertinama sąžininga konkuruojančių individo ir bendruomenės interesų pusiausvyra [36]. Tačiau kadangi pozityvių pareigų kontekste standartinė „įstatymo – tikslo – būtinumo demokratinėje visuomenėje“ analizė neatliekama, proporcingumas čia pasireiškia kaip asmens ir visuomenės interesų „sąžininga pusiausvyra“ (angl. *fair balance*).

Įstatymų leidėjo pozityvios pareigos užtikrinti pagarbą privačiam gyvenimui netinkamo vykdymo klausimas buvo keliamas byloje *L. v. Lithuania* [38]. Šioje byloje pareiškėjas apeliavo būtent į proporcingumą ir argumentavo, kad nėra jokio viešo intereso, galinčio nusverti mediciniškai pripažintų transseksualų teisę pabaigti lyties keitimo procedūrą ir gauti pooperacinę lytį patvirtinančius dokumentus. Tuo tarpu Vyriausybė akcentavo valstybės vertinimo laisvę, kurią grindė Lietuvos visuomenės kultūriniais ir religiniais ypatumais. EŽTT, pripažinęs, kad valstybės turi tam tikrą vertinimo laisvę reguliuodamos su transseksualių asmenų statusu susijusius klausimus, lemiamą vaidmenį suteikė esamai teisinio reguliavimo spragai: nors Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.27 straipsnyje formaliai pripažįstama asmens teisė pakeisti lytį, o Civilinės metrikacijos taisyklių 109.8 punkte lyties pakeitimas pripažįstamas pagrindu pakeisti civilinės būklės įrašus, tačiau nesant priimto CK numatyto specialaus lyties keitimo procedūras reglamentuojančio įstatymo, šios nuostatos lieka neveiksmingos. Tai lėmė, kad iš dalies lytį pakeitęs pareiškėjas atsidūrė sunkioje padėtyje, kai, viena vertus, jis neturi teisės Lietuvoje pabaigti lyties keitimo procedūros, kita vertus, nepabaigus šios procedūros, teisiškai jo tikroji lytinė tapatybė nepripažįstama. Pareiškėjas buvo priverstas ir toliau naudotis moterišku asmens kodu ir todėl negalėjo kreiptis dėl darbo, medicinos pagalbos, bendrauti su valstybės institucijomis ar kirsti sienos, neatskleisdamas biologinės tapatybės. Įvertinęs šiuos pareiškėjo ir kitų mediciniškai pripažintų transseksualų dėl esamos teisės spragos patiriamus sunkumus, EŽTT nenustatė jokio viešo intereso, galinčio pateisinti uždelstą CK nuostatų įgyvendinimą, bei konstatavo, kad nebuvo išlaikyta sąžininga viešo intereso ir pareiškėjo teisių pusiausvyra[16]. Tai, kad EŽTT paliko nuošalyje Vyriausybės argumentus dėl religinio ir kultūrinio konteksto, galima sieti su tuo, jog šie argumentai nesutrukdė priimti CK nuostatos, numatančios teisę pakeisti lytį. O pasigirstantys siūlymai spręsti susiklosčiusią problemą panaikinant CK 2.27 straipsnį, nelaikytini tinkamu susiklosčiusios situacijos sprendimu, nes toks žingsnis pažeistų teisėtų lūkesčių principą. Apskritai abejotina, ar transseksualų teisė į jų lytinės tapatybės pripažinimą gali būti laikoma keliančia panašias etines dilemas kaip abortų ar eutanazijos reguliavimas, glaudžiai susijęs su žmogaus gyvybės vertės klausimais (tokia pozicija dažnai aptinkama viešojoje erdvėje). Manytina, kad transseksualių asmenų statuso problematika turėtų

[16] Sąžiningos viešo intereso ir transseksualų teisių pusiausvyros reikalavimas EŽTT jurisprudencijoje taikomas nuo *Christine Goodwin v. the United Kingdom* bylos, kurioje EŽTT nurodė, jog „iš visuomenės gali būti protingai tikimasi, jog ji toleruos tam tikrus nepatogumus, kad leistų asmenims gyventi oriai ir vertingai pagal lytinę tapatybę, kurią jie pasirinko sumokėję didelę asmeninę kainą“[12].

būti vertinama kaip artimesnė netradicinės seksualinės orientacijos asmenų teisių, o ne su teise į gyvybę susijusių bioetinių problemų sričiai, kurioje valstybei pripažįstama itin plati nuožiūros laisvė.

Proporcingumas kaip sąžininga pusiausvyra buvo vertinamas ir bylose *Biriuk v. Lithuania* [7] bei *Armonienė v. Lithuania* [5], kur buvo sprendžiama, ar tuo metu galiojusiame Visuomenės informavimo įstatyme numatyta maksimali kompensacijos už privataus gyvenimo pažeidimą žiniasklaidoje riba – 10 000 litų – buvo suderinama su valstybės pareiga imtis protingų ir tinkamų priemonių, skirtų apsaugoti pareiškėjų teises pagal EŽTK 8 straipsnio 1 dalį. Šiose bylose EŽTT pirmiausia įvertino, ar egzistavo viešas interesas, pateisinantis informacijos apie pareiškėjų ir jų šeimos narių privatų gyvenimą paskelbimą „Lietuvos ryto“ publikacijoje. Nustatęs, kad vienintelis publikacijos tikslas buvo patenkinti tam tikros skaitytojų dalies smalsumą, o tai negali būti vertinama kaip indėlis į viešą diskusiją visuomenei aktualiais klausimais, EŽTT konstatavo, jog tokiu atveju nustatant spaudos laisvės ir privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą, prioritetas turi būti teikiamas asmens teisei į privatumą. Vertinta, ar valstybė suteikė pakankamai veiksmingas garantijas, saugančias nuo piktnaudžiavimo spaudos laisve. Aplinkybės, į kurias atsižvelgė EŽTT vertindamas šį aspektą, buvo ypatingas paviešintų duomenų pobūdis (duomenys apie teigiamą ŽIV statusą), pareiškėjų patirtos pasekmės (būtinybė keisti gyvenamąją vietą, pareiškėjų ir jų vaikų stigmatizacija), publikacijų pobūdis (tikslas – padidinti pardavimą, o ne skatinti diskusiją visuomenėje aktualiais klausimais), galimos neigiamos pasekmės kitiems ŽIV infekuotiems asmenims ir visai visuomenei (nepasitikėjimas informaciją žiniasklaidai perduodančiais medikais, vengimas tikrintis bei to nulemtas ŽIV plitimas) bei kompensacijos limito atsisakymas priėmus naują CK (interpretuotas kaip buvusio reguliavimo netinkamumo pripažinimas). Šių aplinkybių visuma lėmė išvadą, kad netgi pripažįstant valstybei nuožiūros laisvę reguliuoti atlygintinos neturtinės žalos dydžius, nagrinėjamose situacijoje teismams buvo užkirstas kelias tinkamai reaguoti į ypatingą piktnaudžiavimo spaudos laisve atvejį, o tai lėmė nepakankamai veiksmingą pareiškėjų privataus gyvenimo apsaugą. Pripažinta, jog Lietuva netinkamai nustatė pareiškėjų teisės į privatumą ir viešo intereso – spaudos laisvės pusiausvyrą [17].

Itin svarbios nuostatos dėl proporcingumo principo buvo suformuluotos bylose pagal EŽTK 14 straipsnį kartu su 8 straipsniu, vertinant buvusiems KGB darbuotojams ir neprisipažinusiems slaptiesiems bendradarbiams pritaikytus įsidarbinimo bei profesinės veiklos apribojimus. Bylose *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* [60] bei *Rainys and Gasparavičius v. Lithuania* [53], vertindamas nustatytų apribojimų mastą ir pasekmes pareiškėjams, Teismas konstatavo, kad dešimčiai metų nustatytas draudimas įsidarbinti privataus sektoriaus srityse (advokatais, notarais, bankuose, ryšių sistemoje ir kt.) turėjo didelę įtaką pareiškėjų galimybei plėtoti santykius su

[17] Teisėjas V. Zagrebelsky pareiškė atskirąją nuomonę, kurioje nurodė, kad, jo manymu, nacionalinės institucijos išlaikė sąžiningą saviraiškos laisvės ir pareiškėjų reputacijos pusiausvyrą, todėl EŽTK 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

išoriniu pasauliu ir sudarė rimtų kliūčių užsidirbti pragyvenimui. Paskui, atsižvelgdamas į abstrakčias įstatymo formuluotes, Teismas padarė išvadą, jog neįmanoma nustatyti priežastinio pareigų ir draudimu eiti tas pareigas siekiamų tikslų ryšio. Įstatymas buvo pripažintas stokojančiu būtinų garantijų, užkertančių kelią diskriminacijai ir užtikrinančių tinkamą apribojimų taikymo teisminę kontrolę. Galiausiai buvo įvertinta tai, kad įstatymas buvo priimtas praėjus dešimčiai metų nuo Nepriklausomybės paskelbimo, todėl praėjo ilgas laiko tarpas (apie 10 metų) nuo pareiškėjų ryšių su KGB pabaigos. Šių aplinkybių kontekste, pripažinęs valstybės teisę nustatyti lojalumo stoka grindžiamus apribojimus įsidarbinti valstybės tarnyboje, tokių apribojimų taikymą darbui privačiame sektoriuje Teismas pripažino neproporcingu.

Panaši argumentacija naudota ir byloje *Žičkus v. Lithuania* [70], kurioje buvo vertinami apribojimai, nustatyti neprisipažinusiems slaptiesiems SSRS specialiųjų tarnybų bendradarbiams. Kaip ir ankstesnėse bylose, EŽTT atsižvelgė į pasekmes pareiškėjams (stigmatizacija dėl sąsajų su represiniu režimu ir platūs įsidarbinimo apribojimai), ilgą (apie 10 metų) laikotarpį nuo pareiškėjų ryšių su KGB pabaigos iki įstatymo, numatančio apribojimus, priėmimo, bei aiškaus to, kad nebuvo konkrečių pareigų ir draudimu eiti tas pareigas siekiamų tikslų, ryšio. Vis dėlto šios bylos nėra visai identiškos, nes *Sidabro ir Džiauto* bei *Rainio ir Gasparavičiaus* bylose svarbus EŽTT argumentas, lėmęs nepalankų Lietuvai sprendimą, tas, kad nebuvo pakankamų garantijų, užkertančių kelią diskriminacijai ir užtikrinančių tinkamą įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ numatytų apribojimų taikymo teisminę kontrolę. O bylos *Žičkus v. Lithuania* sprendime įstatymo suteikiamų garantijų klausimas nebuvo keliamas. Išvadai dėl apribojimo neproporcingumo čia turėjo svarbią reikšmę aplinkybė, jog nėra teismine tvarka nustatytų duomenų, rodančių, kad pareiškėjas, įsidarbinęs konkrečiose privataus sektoriaus srityse, keltų grėsmę nacionaliniam saugumui. Be to, skirtingai nei ankstesnėse bylose, pareiškėjui nebuvo nustatyta piniginė kompensacija. Tai leidžia daryti prielaidą, kad pastaruoju atveju EŽTT didžiausią reikšmę suteikė apribojimo mastui, draudimą įsidarbinti privataus sektoriaus srityse įvertinęs kaip perteklinį. Beje, skirtingą poziciją dėl proporcingumo šioje byloje pateikė teisėjai Jočienė (Lietuva), Tsotsoria (Gruzija) ir Sajó (Vengrija). Šių teisėjų atskirojoje nuomonėje pabrėžiami įstatyme numatyti saugikliai geranoriškai prisipažinusiems asmenims (prisipažinimas ir visa asmens pateikta informacija turėjo būti laikoma valstybės paslaptimi, taip pat numatyta valstybės pareiga apsaugoti tokius asmenis nuo šantažo ir galimo įtraukimo į neteisėtą veiklą) bei daroma išvada apie proporcingą nacionalinio saugumo ir bendradarbiavusių asmenų interesų derinimą, padedantį siekti nacionalinio susitaikinimo ir įveikti istorines nuoskaudas. Šis pozicijų išsiskyrimas atskleidžia, jog siekis nustatyti teisingą asmens ir visuomenės interesų pusiausvyrą gali būti susijęs ne tik su apribojimo mastu (trukme, apimtimi), savalaikiškumu, pasekmėmis asmeniui, asmens teisių apsaugai skirtais saugikliais,

bet ir su itin jautriais valstybės istorinės patirties klausimais.

Išvados

1. Proporcingumas EŽTT jurisprudencijoje bendriausiu požiūriu figūruoja kaip asmens galimybės naudotis EŽTK įtvirtinta teise apribojimo ir juo siekiamo tikslo pusiausvyra. Valstybės negatyvių įsipareigojimų pagal EŽTK 8 straipsnį kontekste proporcingumas yra tiriamas kaip vienas iš būtinumo demokratinėje visuomenėje principo elementų ir išreiškia įstatyme numatyto, neatidėliotiną visuomenės poreikį atitinkančio apribojimo ir juo siekiamo teisėto tikslo pusiausvyrą. Paprastai proporcingumo analizė atliekama tik nustačius, jog konkretus apribojimas atitiko kitas EŽTK 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sąlygas, t. y. buvo numatytas įstatymu ir juo buvo siekiama teisėto tikslo. Kartu pažymėtina, kad abu „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ elementai – „neatidėliotinas visuomenės poreikis bei proporcingumas – yra glaudžiai susiję, nes į „neatidėliotino visuomenės poreikio“ egzistavimą pagrindžiančias aplinkybes atsižvelgiama ir vertinant konkrečios priemonės proporcingumą siekiamam tikslui.
2. Vertinant proporcingumą, pasitelkiami kriterijai, atskleidžiantys apribojimo mastą (apribojimo pobūdis, trukmė, mažiau ribojanti alternatyva) bei pasekmes asmeniui („teisės esmės“ doktrina, individualios pareiškėjo situaciją apibūdinančios aplinkybės). Atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, pagrindžiančias apribojimo taikymą, nustatoma, ar buvo išlaikyta asmens galimybės naudotis teise apribojimo ir juo siekiamo tikslo pusiausvyra. Tokia proporcingumo analizė išryškėjo ir bylose prieš Lietuvą.
3. Bylose, susijusiose su valstybės pozityviomis pareigomis pagal EŽTK 8 straipsnį, proporcingumo analizė pasireiškia kaip vertinimas, ar buvo išlaikyta viešo intereso ir EŽTK 8 straipsnyje įtvirtintų teisių „sąžininga pusiausvyra“. Bylų prieš Lietuvą kontekste tokia analizė buvo atlikta bylose *L. v. Lithuania, Armonienė v. Lithuania, Biriuk v. Lithuania.* Kriterijai, pasitelkiami vertinant, ar buvo išlaikyta „sąžininga pusiausvyra“ pozityvių teisių kontekste, yra artimi tiems, kurie naudojami vertinant valstybės negatyvius įsipareigojimus, t. y. atsižvelgiama į aplinkybes, apibūdinančias netinkamo pozityvių pareigų vykdymo nulemtą asmens negalėjimą efektyviai naudotis EŽTK 8 straipsnyje įtvirtintomis teisėmis. Šiame kontekste pažymėtina, kad iki šiol nėra ištaisyta byloje *L. v. Lithuania* nagrinėta situacija, kai dėl egzistuojančios transseksualų teisių reglamentavimo spragos yra nepagrįstai varžomos šių asmenų teisės pagal EŽTK 8 straipsnį.
4. Itin svarbios išvados dėl proporcingumo buvo suformuluotos bylose *Sidabras and Džiautas v. Lithuania, Rainys and Gasparavičius v. Lithuania,* nagrinėtose pagal EŽTK 14 straipsnį kartu su 8 straipsniu. Jose buvo pažymėta būtinybė apribojimus įtvirtinančiuose įstatymuose numatyti pakankamus ir veiksmingus saugiklius nuo galimų piktnaudžiavimų bei sudaryti sąlygas efektyviai teisminei kontrolei.

LITERATŪRA

Specialioji literatūra

1. ARAI, Y. *The Margin of Appreciation Doctrine and the Principle of Proportionality in the Jurisprudence of the ECHR*. Intersentia, 2002.
2. CLAYTON, R.; ir TOMLINSON, H. *The Law of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
3. ELLIS, E. *The Principle of Proportionality in the Laws of Europe*. Oxford: Hart Legal Publishers, 1999.

Praktinė medžiaga

4. *A. and Others v. the United Kingdom*, application no. 3455/05, Judgement of 19 February 2009.
5. *Armonienė v. Lithuania,* application no. 36919/02, Judgement of 25 November 2008.
6. *Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, application no. 72596/01, Judgement of 4 November 2008.
7. *Biriuk v. Lithuania*, application no. 23373/03, Judgement of 25 November 2008.
8. *Bykov v. Russia*, application no. 4378/02, Judgement of 10 March 2009.
9. *Boultif v. Switzerland,* application no. 54273/00, Judgement of 2 August 2001.
10. *Brauer v. Germany,* application no. 3545/04, Judgement of 28 May 2009.
11. *Case "Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium" v. Belgium*, application no. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, Judgement of 23 July 1968.
12. *Christine Goodwin v. the United Kingdom,* application no. 27527/03, Judgement of 11 September 2007.
13. *Ćosić v. Croatia*, application no. 28261/06, Judgement of 15 January 2009.
14. *Coster v. the United Kingdom* (GC), application no. 24876/94, Judgement of 18 January 2001.
15. *Cudak v. Lithuania* (GC), application no. 15869/02, Judgement of 23 March 2010.
16. *Čiapas v. Lithuania,* application no. 4902/02, Judgement of 16 November 2006.
17. *Demir and Baykara v. Turkey* (GC), application no. 34503/97, Judgement of 12 November 2008.
18. *Depalle v. France* (GC), application no. 34044/02, Judgement of 29 March 2010.
19. *Frasik v. Poland*, application no. 22933/02, Judgement of 5 January 2010.
20. *Galstyan v. Armenia*, application no. 26986/03, Judgement of 15 November 2007.
21. *Grzelak v. Poland*, application no. 7710/02, Judgement of 15 June 2010.
22. *Gulijev v. Lithuania,* application no. 10425/03, Judgement of 16 December 2008.
23. *Heaney and McGuinness v. Ireland*, application no. 34720/97, Judgement of 21 December 2000.
24. *Hirst v. the United Kingdom (no. 2.),* application no. 74025/01, Judgement of 6 October 2005.
25. *Hutten-Czapska v. Poland* (GC), application no. 35014/97, Judgement of 19 June 2006.
26. *Immobiliare Saffi v. Italy* (GC), application no. 22774/93, Judgement of 28 July 1999.
27. *Youmak and Sadak v. Turkey* (GC), application No. 10226/03, Judgement of 8 July 2008.
28. *Jankauskas v. Lithuania*, application no. 59304/00, Judgement of 24 February 2005.
29. *Jaremowicz v. Poland* (GC), application no. 24023/03, Judgement of 5 January 2010.
30. *Jucius ir Juciuvienė v. Lithuania,* application no. 14414/03, Judgement of 25 November 2008.
31. *K. and T. v. Finland* (GC), application no. 25702/94, Judgement of 12 July 2001.
32. *Karalevičius v. Lithuania,* application no. 53254/99, Judgement of 7 April 2005.
33. *Kart v. Turkey* (GC), application no. 8917/05, Judgement of 3 December 2009.
34. *Kennedy v. the United Kingdom*, application no. 26839/05, 18 May 2010.
35. *Kozacıoğlu v. Turkey* (GC), Application no. 2334/03, Judgement of 19 February 2009.
36. *Kroon and Others v. the Netherlands*, application no. 18535/91, Judgement of 27 October 1994.
37. *Kulikowski v. Poland*, Application no. 18353/03, 19 May 2009.
38. *L. v. Lithuania*, application no. 27527/03, Judgement of 11 September 2007.
39. *Lawless v. Ireland*. Report of the European Commission of Human Rights, application no. 332/57, adopted on 19 December 1959.
40. *Leyla Sahin v. Turkey* (GC), application no. 44774/98, Judgement of 10 November 2005.
41. *M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom*, applications nos. 45901/05 and 40146/06, 23 March 2010.
42. *Maslov v. Austria (GC),* application no. 1638/03, Judgement of 23 June 2008.
43. *McCann v. the United Kingdom* (GC), application no. 18984/91, Judgement of 5 September 1995.
44. *N. v. the United Kingdom* (GC), application no. 26565/05, Judgement of 27 May 2008.

45. *Öcalan v. Turkey* (GC), application no. 46221/99, Judgement of 12 May 2005.

46. *Öllinger v. Austria*, application no. 76900/01, Judgement of 29 June 2006.

47. *Osman v. the United Kingdom* (GC), application no. 23452/94, Judgement of 28 October 1998.

48. *Patyi v. Hungary,* application no. 5529/05, Judgement of 7 October 2008.

49. *Paulík v. Slovakia,* application no. 10699/05, Judgement of 10 October 2006.

50. *Phinikaridou v. Cyprus,* application no. 23890/02, Judgement of 20 December 2007.

51. *Puzinas (no. 2) v. Lithuania,* application no. 63767/00, Judgement of 9 January 2007.

52. *Puzinas v. Lithuania,* application no. 44800/98, Judgement of 14 March 2002.

53. *Rainys and Gasparavičius v. Lithuania,* applications no. 70665/01 and 74345/01, Judgement of 7 April 2005.

54. *S. and Marper v. the United Kingdom* (GC), applications nos. 30562/04 and 30566/04, Judgement of 4 December 2008.

55. *Saadi v. the United Kingdom* (GC), application no. 13229/03, Judgement of 29 January 2008.

56. *Sadak and Others v. Turkey (no. 2),* applications nos. 25144/94, 26149/95 to 26154/95, 27100/95 and 27101/95, Judgement of 11 June 2002.

57. *Sahin v. Germany* (GC), application no. 30943/96, Judgement of 8 July 2003.

58. *Savenkovas v. Lithuania*, application no. 871/02, Judgement of 18 November 2008.

59. *Schalk and Kopf v. Austria*, application no. 30141/04, Judgement of 24 June 2010.

60. *Sidabras and Džiautas v. Lithuania,* applications no. 55480/00 and 59330/00, Judgement of 27 July 2004.

61. *Silickis and Silickienė v. Lithuania*, application no. 20496/02, Decision of 10 November 2009.

62. *Silver and Others v. the United Kingdom*, applications nos 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75, Judgement of 25 March 1983.

63. *Soering v. the United Kingdom,* application no. 14038/88, Judgement of 07 July 1989.

64. *Szuluk v. the United Kingdom,* application no. 36936/05, Judgement of 2 June 2009.

65. *Valašinas v. Lithuania,* application no. 72596/01, Judgement of 4 November 2008.

66. *Van der Mussele v. Belgium,* application no. 8919/80, Judgement of 23 November 1983.

67. *Vasileva v. Denmark,* application no. 52792/99, Judgement of 25 September 2003.

68. *Zaunegger v. Germany,* application no. 22028/04, Judgement of 3 December 2009 .

69. *Zehentner v. Austria,* application no. 20082/02, Judgement of 16 July 2009.

70. *Žičkus v. Lithuania,* application no. 26652/02, Judgement of 7 April 2009.

THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY AND ITS APPLICATION BY THE ECHR IN ART. 8 CASES AGAINST LITHUANIA

Erika Leonaitė

S u m m a r y

It is argued that the principle of proportionality in the jurisprudence of the European Court of Human Rights is used to establish a balance between an interference and its aim. In the context of negative obligations concerning Art. 8 of the Convention, proportionality is examined as one of the elements of the principle of "necessity in a democratic society", expressing a balance between a lawful and corresponding to a pressing social need interference on one side, and legitimate aim on the other side. In the context of positive obligations, proportionality is examined as "fair balance" between public interests and rights protected by Art. 8 of the Convention. In determining the proportionality of an interference, criteria describing the intensity of an interference (nature, length, less restrictive alternative) and its impact upon the rights guaranteed by the Convention ("the very essence" doctrine, individual circumstances of the applicant) are employed. Then, taking into account circumstances justifying an interference it is determined whether a balance was struck between an interference and its aim.

Įteikta 2010 m. balandžio 19 d.
Priimta publikuoti 2010 m. spalio 22 d.